

УДК 343:82

<http://doi.org/10.5281/zenodo.2640432>

orcid.org/0000-0003-1028-3457

© Коваль Т.О., 2018

Т.О. Коваль

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ПРАЦЕЮ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

T. Koval

PECULIARITIES OF ORGANIZATION AND IMPROVEMENT OF CONVICTED PERSONS BY LABOUR

Анотація. У статті вимальовується складна ситуація, яка склалася у виробничій сфері Державної кримінально-виконавчої служби України, наводиться зарубіжний досвід і висловлюються свої пропозиції щодо поліпшення виробничої діяльності колоній.

Ключові слова: удосконалення управління, виробництво в пенітенціарній системі, рівень упередженості, меморандум, матеріали дослідження, ринок праці, законодавчі елементи.

Аннотация. В статье обрисовывается сложная ситуация, которая сложилась в производственной сфере Государственной уголовно-исполнительной службы Украины, приводится зарубежный опыт и высказываются свои предложения по улучшению производственной деятельности колоний.

Ключевые слова: совершенствование управления, производство в пенитенциарной системе, уровень предвзятости, меморандум, материалы исследования, рынок труда, законодательные элементы.

Annotation. The article outlines the difficult situation that has developed in the production sphere of the State Penitentiary Service of Ukraine, gives foreign experience and offers its suggestions for improving the production activities of the colonies.

Key words: improvement of management, production in the penitentiary system, level of bias, memorandum, research materials, labor market, legislative elements.

Постановка проблеми: удосконаленню управління працею засуджених до позбавлення волі треба приділяти більше уваги, ніж вільним громадянам. З проведенням реформи кримінально-виконавчої служби виявились недоліки та проблеми, які необхідно вирішувати.

Виклад основного матеріалу дослідження: в інтерв'ю журналістці Тетяні Бодня, для «Цензор.НЕТ», куратор кримінально-виконавчої служби, заступник Міністра юстиції Денис Чернишов змалював повну картину, яка склалася у виробничій сфері колоній. Більшість підприємств функціонують

вже більше 60 років. Вони виробляють широкий спектр продукції сільгоспмашинобудування, чавунне і сталеве лиття, ковані вироби, кран-балки, автопричепи, м'які та корпусні меблі, кабельно-провідникову продукцію. Наприклад, ми займаємо майже 25% ринку спецодягу.

Основна проблема в тому, що нас досі плутають з усіма іншими виробництвами, які утворюються підприємцями або державою, в основному, для отримання прибутку. Виробництва в пенітенціарній системі створювалися зовсім з іншою метою. Робота для ув'язнених – це важливий елемент ресоціалізації. Після звільнення особа буде мати навички, які зможе вигідно продати, в хорошому сенсі.

В силу того, що нас не розглядають як щось унікальне, всі законодавчі елементи для нас точно такі ж, як і для будь-яких підприємств, які перебувають на волі. Наприклад, усі ув'язнені, перш ніж виконувати будь-які роботи, повинні підписати трудовий договір, але для підписання такого договору особа повинна обов'язково мати паспорт та ідентифікаційний код. А з цим – велика проблема. У багатьох в'язнів немає паспорта. Він або був, або його може не бути взагалі. Є особи без громадянства. Тому, перш за все, робимо все, щоб вони могли отримати паспорти.

Найкраще, що уряд може зробити в цьому аспекті, – це держзамовлення. Тому і виходимо на уряд з ініціативою, просимо, щоб нам їх надавали. Наприклад, у тій же оборонці. Далі: учнівські меблі для шкіл, обладнання для лабораторій – це те, що необхідно і соціально значуще і з чим ми теж впораємося. Тобто, ми просимо завантажити нас роботою, яка необхідна для держави.

На питання, чи можуть колонії отриманий прибуток колонії витратити на поліпшення умов утримання, він відповів. До минулого року ми підпадали під загальну специфіку роботи держпідприємств: 70% від прибутку – до бюджету. Сплати – і все, спи спокійно. Зрозуміло, що розмір прибутку наших підприємств досить-таки невеликий. Ми переконали уряд підтримати постанову про те, що 45% від прибутку ми можемо направляти на підтримку діяльності колоній, виробництва.

Знову ж, сприймають так, як ніби я прийшов за свою особисту просити, немов Мін'юст хоче собі щось відгризти. Повторюся, мета створення підприємств – не отримання прибутку, а залучення до праці. І якщо держава не може собі дозволити зараз фінансувати цю систему, віддайте зароблене, таку суму на колонії.

Крім того, ми хочемо зробити так, щоб у кожного працюючого засудженого був свій особистий рахунок в банку і гроші надходили не в казначейство, а йому на картку. Це дасть людині можливість нормально жити, поки він не знайде роботу [1].

До речі, в унісон сказаного, Качанівська виправна колонія №54 отримала нове замовлення від Військово-морських Сил Збройних Сил України. Про це Держ.Харків повідомили у прес-службі Північно-Східного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції. За даними прес-служби, 11 липня 2018 року на підприємстві

державної установи «Качанівська виправна колонія (№54)» розпочала виконання нового замовлення. Підприємство отримало замовлення від Військово-морських Сил Збройних Сил України на виготовлення польового кашкету. Необхідно виготовити 3 тисячі кашкетів на загальну суму 45 тис. грн. Під час виконання роботи будуть працевлаштовані 45 засуджених. Як зазначив директор підприємства Ігор Колпащиков, виготовлення продукції контролюється представниками територіального центру контролю якості та речового майна Східного регіону Міністерства оборони України. До речі, як повідомляв Держ.Харків, підприємство «Диканівської виправної колонії (№ 12)» бере участь у міській програмі з благоустрою паркової зони Харкова [2].

Останнім часом в Україні та інших країнах СНД керівники пенітенціарних відомств, представники громадськості виступають з ініціативою про створення приватних в'язниць, причому, професіонали в якості аргументу на користь відкриття подібних установ посилаються на важке економічне становище кримінально-виконавчої системи і сподіваються його виправити за рахунок «платних» установ, у той час як громадськість прагне встановити свій контроль над місцями позбавлення волі, розраховує створити деяку ідеальну модель виконання покарання [3]. І ті й інші посилаються на зарубіжний досвід діяльності подібних установ. Однак мало хто володіє достовірною інформацією про те, що собою являють «приватні» в'язниці.

Приватні, а точніше – приватизовані або контрактні в'язниці існують у Великобританії (Англія й Уельс), Франції, США, Канаді, Австралії та Новій Зеландії. Ці установи функціонують як СІЗО і як місця для відбування покарання у виді позбавлення волі. У деяких штатах США приватизовані також спеціальні установи для неповнолітніх.

Приватизовані в'язниці не є частиною державної пенітенціарної системи. Вони перебувають у віданні однієї або декількох приватних компаній. Ці компанії укладають договір з державою в особі тюремного відомства й отримують право керування або установою цілком, або окремими напрямками його діяльності, наприклад, забезпеченням безпеки, організацією медичного обслуговування, харчування засуджених тощо.

Умов, на яких здійснюється передача в'язниці в ведення неурядової служби, не є надбанням гласності, оскільки договори приватних фірм і держави становлять комерційну таємницю. Відомо лише, що відповідно за договором, приватна фірма отримує з державного бюджету гроші, необхідні для функціонування установи. За нею закріплюється право самостійно встановлювати штатний розклад, визначати фонд заробітної плати і набирати персонал на власний розсуд.

До числа обов'язків належить забезпечення ув'язнених харчуванням, одягом, санітарно-гігієнічними умовами тощо, строго за нормами належності та відповідно до закону. Також виключно в рамках закону - з точки зору забезпечення правового статусу ув'язнених, режиму їх змісту, організації нагляду та контролю за їх поведінкою тощо - повинні виконуватися утримання під вартою або покарання у виді позбавлення волі. Для забезпечення взаємодії

між приватизованою в'язницею і державою в кожній установі є співробітник тюремного відомства. Він же здійснює контроль за дотриманням законності в діяльності персоналу.

Прибуток, що отримується приватною компанією, утворюється за рахунок коштів, зекономлених на фонді заробітної плати персоналу: як правило, в приватизованих в'язницях менше, в порівнянні з державними установами, кількість співробітників виконують більший обсяг роботи. Вони при цьому отримують дещо вищу, але не адекватно завантаженості, заробітну плату.

На думку британських фахівців, приватизація в'язниць є «важливим соціальним експериментом», тому за останні роки у Великобританії, як і в інших країнах Заходу, були проведені порівняльні дослідження ефективності функціонування установ державного та приватного сектора, а також інспектування роботи деяких контрактних в'язниць. Позитивна оцінка діяльності приватного сектора міститься тільки в доповіді начальника тюремного відомства парламенту Великобританії за підсумками діяльності за 1994–1995 рр.: «... чотири приватизовані в'язниці Англії обходяться казні дешевше на 13–22%, ніж державні в'язниці, при цьому за більшістю показників діяльності вони знаходяться або на тому ж, або на більш високому рівні».

Цей виступ керівника тюремного відомства викликало різкий суспільний резонанс. Більшість учених, практиків, громадських діячів висловлює думку, що висновки, які прозвучали в доповіді, носять декларативний характер, не підкріплені фактами і можуть «ввести в оману реформаторів системи кримінального правосуддя, які вважають Великобританію зразком у справі приватизації в'язниць».

Найбільш розповсюдженими приватні в'язниці у Сполучених Штатах Америки, приватні виправні установи становлять окремий сектор американської економіки з мільярдними ставками [4]. Приватні в'язниці Сполучених Штатів Америки гарантовано отримують грошову компенсацію на утримання одного ув'язненого, незалежно від витрат, таким чином прибутковість досягається за рахунок кількості осіб, що перебуває за ґратами.

Як правило, приватні корпорації позиціонують свою діяльність як економічно вигідну, що скорочує державні видатки, однак, згідно з результатами дослідження, проведеного Бюро судової статистики США, економія досягається завдяки штучно заниженим витратам на обслуговування тюрми (неякісне харчування, неналежне медичне обслуговування, порушення умов перебування ув'язнених, некваліфікований обслуговуючий персонал та охорона). На утримання одного ув'язненого у приватних в'язницях використовується коштів на третину менше, ніж у федеральних. Істотна економія досягається за рахунок скорочення кількості охоронців для максимальної кількості ув'язнених. Так, у сучасній в'язниці в штаті Вірджинія, якою керує Корекційна Корпорація, за 750 ув'язненими наглядає 5 співробітників денної зміни та 2 – нічної. Однак, у деяких округах, контракти федеральних в'язниць з приватними компаніями нанесли численні фінансові збитки місцевим бюдже-

там. Релігійна конфесія пресвітеріанської церкви США, Об'єднана методистська церква та католицькі єпископи Південної Америки виступають проти приватних в'язниць і вимагають ввести мораторій на будівництво нових тюрм.

Головною причиною незадоволення суспільства приватною пенітенціарною системою є те, що більшість ув'язнень відбувається з метою поповнення дешевою робочою силою підприємства. Підприємець часто змушує людей, які відбувають покарання, перепрацьовувати, щоб отримати більше прибутків. У 2016 р. було підписано наказ Міністерством юстиції США про закриття всіх приватних в'язниць на території держави у зв'язку з виявленням низького рівня безпеки та насилля. Проте у лютому 2017 р. Генеральний прокурор Дж. Сешнс відмінив цей наказ.

Великобританія одна із перших країн Європи, що перейняла досвід США у запровадженні приватних в'язниць. На сьогодні в Англії та Уельсі діє 134 тюрем, із них 14 – належать приватним фірмам, решта – державній пенітенціарній службі, при цьому кожен шостий ув'язнений перебуває у приватній в'язниці.

Бельгія, країна з порівняно невеликим державним бюджетом та великою кількістю ув'язнених, також скористалися послугами приватної фірми на будівництво в'язниці. Нині бельгійські в'язниці нагадують тризіркові готелі з індивідуальним душем і санвузлом, комп'ютерами та кінотеатром і спортивним залом. Бельгійські безпритульні, безробітні, наркозалежні із задоволенням потрапляють до таких в'язниць. У той же час правозахисники рахують, що приватні в'язниці є великою загрозою для пенітенціарної системи країни. В Естонії, де найбільший процент ув'язнених серед європейських країн, діє дві приватні в'язниці. У 2007 р. в Японії було збудовано першу приватну в'язницю для засуджених за нетяжкі злочини на 1000 місць. Подібні проекти розглядалися в Латвії, Болгарії, Угорщині, Чехії.

Теоретично приватні в'язниці є економічно вигідними для держави. Статистикою доведено, що економія досягається 5–15 % державних коштів. Економія досягається здебільшого завдяки оптимізації всіх процесів. Створення додаткових робочих місць на місцях і надходження податкових платежів до бюджету є своєрідною прибутковою справою. Однак економія та прибуток не означають, що приватна в'язниця ефективніша за державну, так, було доведено, що рівень безпеки та надання послуг у приватних в'язницях не відповідають нормам.

В Україні неоднозначне відношення до приватних в'язниць, більшість застерігає, що це безсумнівно призведе до проявів корупції, перш за все, при розподілі робіт між засудженими, нарахуванні їм заробітної плати, застосуванні амністії, умовно-дострокового звільнення, заміни покарання на більш м'яке тощо [5].

На наш погляд, держава не повинна делегувати одну зі своїх основних функцій – виконання кримінальних покарань і досягнення виправлення та ресоціалізації засуджених – приватним особам. Підприємець може приймати фінансову участь у проектуванні, будівництві та реконструкції об'єктів інф-

раструктури УВП і забезпечувати працею засуджених. За це він повинен мати право на частину бюджетних коштів, що виділяють на утримання засуджених до позбавлення волі, і на частку прибутку від їх працевикористання. Всі інші функції з виконання покарань повинні залишатися за державою в особі органів та установ виконання покарань.

Висновки. Як ми бачимо, практика приватних в'язниць неоднозначна і суперечна, однак, у подальшому, залучення приватних інвесторів може змінити пенітенціарну систему держави, для цього потрібно виключити корупційні схеми, на яких базується нинішня підприємницька діяльність, та на законодавчому рівні прописати всі можливі варіанти заохочення приватних інвесторів співпрацювати з пенітенціарною службою. Ми погоджуємося з тим, що ефективність проекту можливо перевірити лише на практиці, а для цього потрібно створити хоча б одну приватну в'язницю [6].

Думається, що з прийняттям трьох законопроектів, які Мін'юст представив у Верховну Раду і про які ми уже говорили раніше, багато нагальних проблем буде вирішено позитивно.

Література

1. «Мы хотим сделать так, чтобы у каждого заключенного был свой личный счет в банке». URL: https://ua.censor.net.ua/resonance/3061542/zastupnyk_ministra_yustytisiyi_denys_chernyshov_ya_proponuvav_kolegam_z_inshyh_ministerstv_zyizdyty_v;
2. У Харкові засуджені шитимуть кашкети для моряків. URL: <https://kh.depo.ua/ukr/kh/u-harkovi-zasudzheni-shitimut-kashketi-dlya-moryakiv-20180712804776>;
3. В Латвии появляются частные тюрьмы. Официальный сайт Объединенной гражданской партии. URL: <http://www.ucpb.org/?lang=rusopen=10953>;
4. Американские тюрьмы. Факты, статьи, фотосвидетельства. URL: <http://www.usinfo.ru/tjurny.htm>;
5. Яковець І.С. Приватні в'язниці: чергові граблі чи рятівне коло для України? *Юридичний вісник України: загальнонац. прав. газ.* 2015. 2–15 травня (№ 17/18). С. 17–18;
6. Полтавець Т. Приватні в'язниці: зарубіжний досвід. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2963:privatni-v-yaznitsi-zarubizhnij-dosvid&catid=8&Itemid=350.